

A „DIADAL” ÉS EGYÉB MÓDSZEREK ALKALMAZÁSA A NEMZETI VÁLSÁGKEZELÉSI FELADATOK MEGOLDÁSÁNÁL

A válságok a békeállapottól eltérő, kormányzati és rendkívüli döntéseket igénylő helyzetek. Számos formájú, kiterjedésű, természeti és társadalmi típusa létezik. A szerző több módszert mutat be a válságok megoldásánál követendő lépésekre. Ezek közül az egyik a coaching területén alkalmazott „Diadal” módszer. A szerző ezt adaptálja egy módszerként, a nemzeti válságkezelési feladatok végrehajtásához.

„...Nem vállalok közösséget azzal a könnyelmű reménnyel, hogy valami véletlen majd megment bennünket.”
(*Carl von Clausewitz*)¹

Az egyén, a kisebb-nagyobb humán közösségek és társadalmi szerveződések számára – közvetlen vagy közvetett érintettsége és hatásai miatt – fontos a válságok kutatása, eredményeinek megismerése, tapasztalatainak rendszerezése. Az ember biztonságát fenyegető veszélyek elhárítására tett erőfeszítések hosszú történelmi múltra tekintenek vissza. Minden válságjelenség, amely valamilyen szintű és szervezetszerű közösséget érint, előrevetíti annak a lehetőségét, hogy a közösségen belül kialakított konszenzuális normák sérülnek. Ez a közösség közmegegyezésen alapuló értékeit és/vagy érdekeit sértheti, ami egyben az általánosan értelmezett biztonságérzetet veszélyezteti.

A katonai erőre épülő bipoláris világ felbomlása jelentős változásokat eredményezett. Ezek közé tartozik az, hogy a törékeny hidegháború éveiben elnyomott, azaz katonai erővel elfojtott ellentétek felszínre törtek. A nukleáris háború fenyegető veszedelme megszűnt, de ettől a világ nem lett biztonságosabb, egységesebb. Jellemzője lett az ideológiai, vallási, etnikai, nemzetiségi, területi vita, amelyeket főként a stabilitás hiánya okozott. Az újonnan jelentkezett válságok veszélyeztették egy-egy régió biztonságát, jelentős erőfeszítésekre késztették a nemzetközi szervezeteket a konfliktusok megelőzése, a kialakuló feszültséggócok, válságok kezelése, a béke helyreállítása, fenntartása területén.

A konfliktusforrások főként a közép- és kelet-európai átalakulásból fakadó politikai, gazdasági és pénzügyi instabilitásból eredtek, gyakran felerősítve a nacionalizmust, veszélyt jelentettek Nyugat-Európára. Másik nagy veszélyforrás az iszlám fundamentalizmus gyors terjeszkedése volt, amely katonai formájában a Balkánon, míg gazdasági, eszmei, vallási hatásában az egykori szovjet birodalomra, Bulgáriára és Romániára jelentett veszélyt.

A konfliktusok jellegéből és komplexitásából következően a válságkezeléssel összefüggő tevékenységeknek törekedniük kell a konfliktusok okainak, forrásainak feltárására és megszüntetésére, a teljes békeállapot helyreállítására. Ebből következően a válságkezelésnek tartalmaznia kell a konfliktus befejezéséig történő aktív cselekvést. Így a béke-műveletek rendszere is bekerült a feladatok közé. Ezek a feladatok természetesen a felszerelés hiányosságai, a tisztiszthelyettesi létszamarányok, s a külföldi alkalmazás tapasztalatainak hiánya miatt nagyobb költségvetési támogatást igényelnének, de a működőképesség fenntartásával küzdő védelmi tárca vezetése ezt nem tudja minden esetben biztosítani.

A megváltozott biztonságpolitikai környezetben – a geopolitikai és geostratégiai kihatásokkal együtt – jelentkező új típusú válságok gyorsan törtek a felszínre, heves lefolyásúak voltak és elhúzódó időtartam jellemezte őket. Emiatt a megelőzés és válságkezelés módszereiben jelentős változtatásokat kellett eszközölni a hatékonyság megőrzése érdekében. A biztonság katonai dimenzióját érintő válságok kezeléséhez az új módszereket, eljárásokat nemcsak szövetségi, ha-

¹ PERJÉS G.: Clausewitz p. 45.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

nem nemzeti keretek között is ki kellett alakítani. A korábbi egyértelmű katonai fenyegetés mellett a tagországoknak fel kell készülniük a migráció, a kábítószerek, a nemzeti, vallási, etnikai, terrorista, informatikai, pénzügyi és belbiztonsági problémákból adódó feladatok értelmezésére, feladattervek és végrehajtási eljárások kidolgozására. A hadügyben végbemenő forradalom (Revolution of Military Affairs, RMA)², az információs fölényre történő törekvés, a „halott nélküli háború” elmélete megkövetelte az új típusú fegyveres erőkkel szemben a feladatok pontos tervezését, értelmezését és végrehajtását.

1. AZ ÚJ TÍPUSÚ KIHÍVÁSOK ÉS KOCKÁZATOK

Összehasonlítás a hidegháború és a jelenkor jellemzőiről		
Kategóriák	A hidegháború időszakának jellemzői	A jelenkor jellemzői
Világrend	Kétpólusú világ Két szuperhatalom	Többpólusú világ Egy szuperhatalom
Háború veszélye	Nukleáris Világháború Katonai szövetségi rendszerek között	Regionális konfliktus veszélye Országokon belüli konfliktusok
Hadseregek jellemzői	Tömeghadseregek (Speciális alakulatok -Főerők - Tartalék erők)	Feladat-orientált összhaderőnemi, többnemzetiségű, alkalmi kötelékek (reagáló erők – fő védő erők – tartalék erők)
Készenléti idők	Állandó harckészültség rövid készenléti időkkel Teljes mozgósítási rendszerek	Állandó harckészültség rövid készenléti időkkel Szelektív riasztási rendszer
A fegyveres erők feladatainak időszakai	Békeidőszak Konfliktus-időszak Háború	Békeidőszak Konfliktus-időszak Háború Konfliktus után
A fegyveres erők feladatai	Békefeladatok (harckészültség, hadrafoghatóság, kiképzés) Elrettentés, visszatartás konfliktus időszakban Aktív katonai lépések konfliktus időszakában Háborús feladatok I. generációs békefenntartó feladatok (megfigyelés, szétválasztások)	Békefeladatok Részvétel a migráció kezelésében Elrettentés, visszatartás konfliktus-időszakban Aktív katonai lépések konfliktus időszakában Béketeremtő műveletek (Preventív diplomácia, Konfliktus-megelőzés, Békekikényszerítés, Béketeremtés, Békeépítés) Háborús feladatok II. időszakos békefenntartó feladatok

(Szerkesztette: Resperger István)

² A hadügyben végbemenő forradalom -szakértők szerinti- főbb állomásai:

1. a német fegyvernemek együttműködése a II. Világháborúban a lengyel és nyugat-európai hadjárat időszakában;
2. az angliai csata idején a brit légierő tevékenysége;
3. német tengeralattjárók tevékenysége;
4. az amerikai nukleáris fegyverek megjelenése és alkalmazása;
5. az Öböl-háborúban alkalmazott felderítő, elektronikai harci-technikai eszközök tömeges alkalmazása.

In: BARTLETT, H. - HOLMAN, PAUL - SOMES, T.: Einsatzplanung militärische Revolutionen und die Tyranne der Technologie p.1

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

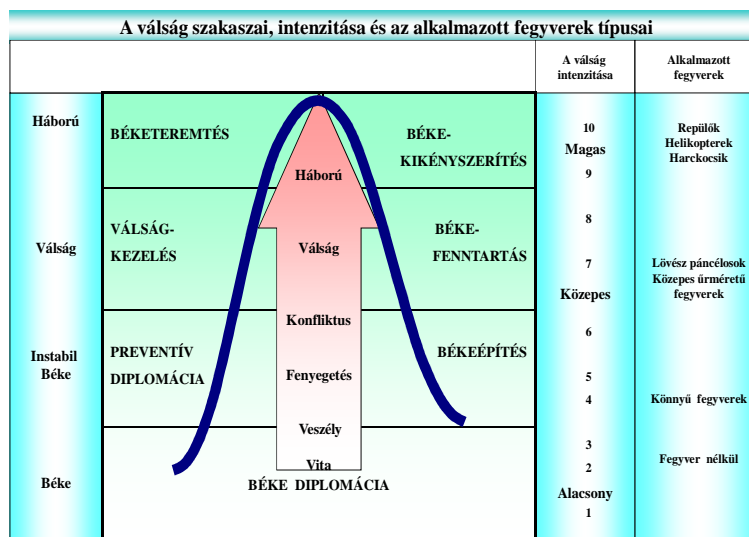
2. KONFLIKTUS-MEGELŐZÉS, VÁLSÁGKEZELÉS

2. 1. KONFLIKTUSSAL, KONFLIKTUS-MEGELŐZÉSSEL, VÁLSÁGGAL, VÁLSÁGKEZELÉSSEL KAPCSOLATOS FOGALMAK

A témával kapcsolatos fogalmakat, meghatározásokat és definíciókat az államközi kapcsolatok viszonyának formáin keresztül közelítem meg. A szakirodalom alapvetően az esetek többségében négy állapotot különböztet meg:³ békeállapot, válsághelyzet, fegyveres konfliktus és konfliktus-kezelés utáni békeállapot (Béke-2). A **békeállapot** jellemzője, hogy a kapcsolatok az államok és/vagy az országcsoportok között a kölcsönös bizalmon és az egyetértésen alapulnak a közös érdekek és a valós értékek figyelembevételével. A **válsághelyzet** jellemzője, hogy a jó kapcsolat valamilyen vita vagy érdek/érték összeütközés következtében megromlik, feszültség keletkezik a résztvevők között, akik valamilyen eszközzel (politikai, diplomáciai, gazdasági, katonai) megpróbálják a kialakult helyzetet befolyásolni. A **katonai természetű veszélyeztetésről** akkor beszélhetünk, ha a válsághelyzet megoldására tett politikai, diplomáciai, gazdasági és egyéb lépések nem járnak eredménnyel, és a felek között a viszony tovább romlik, ami katonai természetű nyomásgyakorlás, erődemonstráció, provokációk, csapatösszevonások, és határsértések formájában nyilvánul meg. A **konfliktus utáni békeállapot** jellemzője, hogy a konfliktuskezeléssel kapcsolatos tevékenységek elérik fő céljukat – azaz a békeállapot újbóli megteremtését –, de a konszolidálódott helyzet fenntartása és megerősítése érdekében általában olyan intézkedéseket léptetnek érvénybe, amelyek megakadályozzák az esetleges konfrontációkat. Ezen intézkedések arra irányulnak, hogy a feszültségszintet csökkentsék, de adott esetben az indokoltnál hosszabb alkalmazásuk a végleges békeállapot létrejöttét késleltethetik.

Michael S. Lund feltételezése alapján, főként a diplomáciai, a politikai, a nemzetközi szervezetek és a katonai erő lépéseit tekintve egy konfliktus szakaszai diagrammszerűen ábrázolhatóak.

Az ábrával kapcsolatban az első fogalomkör, melyet megvizsgálók, a létfonosságú (alapvető) értékek és érdekek.

/Forrás: LUND, MICHAEL S.: Preventing Violent Conflicts p.39.; JENTZ, D.H.: Führungssystem im Wandel In: Österreichische Militärische Zeitschrift 1995/2. p. 127./

(Szerkesztette: Resperger István)

³ Lásd: SZTERNÁK GY.: A válságok kialakulása és kezelésük lehetséges módja p. 26. Vö.: Más szakértők alkalmazzák még a „Béke 1”;³ Válság; (háborús küszöb alatti tevékenységek), Háború, „Béke-2” megnevezéseket is, abból a megfontolásból, hogy a „Béke-2” egy másfajta állapotot jelent a kiinduló helyzethez képest. LUND, M. S.: Preventing Violent Conflicts pp. 39-43. Megkülönböztet: Béke-, instabil béke, válság, fegyveres konfliktus, háború időszakokat.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

2. 1. 1. A létfontosságú (alapvető) értékek és érdekek

A nemzeti érdek a nemzet javát, hasznát, szükségleteit körülhatároló alapvető fogalom. A nemzet fennmaradása, megszilárdulása, továbbfejlődése szempontjából alapvető jelentőségű feltételrendszer. Az állami szuverenitás létének döntően meghatározó összetevője. A honvédelemmel kapcsolatos nemzeti érdek az államot fegyveres erőszakkal fenyegető veszélyek és kockázatok összefüggésében körvonalazható. Egyes amerikai kutatók⁴ az általános fogalmat (érdek) a lehetséges kockázatok szerint differenciálják. Így megkülönböztethetjük: a létérdek, a különösen fontos érdek, a jelentős érdek és az érdek kategóriáját.

Létérdek (sorsdöntő nemzeti érdek): a nemzet megmaradáshoz, megszilárdulásához, fellendüléséhez fűződő olyan elengedhetetlen, a fennmaradást biztosító társadalmi szükségletek összessége, amely a nemzeti lét szempontjából döntő jelentőségű. Ezért érvényesítése és oltalmazása a nemzet részéről akár szélsőséges kockázatvállalással és a nemzeti erőforrások maximális és célorientált összpontosításával járhat együtt, ami adott esetben a totális fegyveres konfrontáció felvállalásában nyilvánul meg.

Különösen fontos érdek (alapvető nemzeti érdek): olyan életbevágó, a nemzeti létet meghatározó társadalmi szükségletek összessége, amelynek érvényesítése és oltalmazása érdekében a nemzet nagy kockázatot vállal, de ennek mértéke a nemzeti lét szintje alatt marad.

Jelentős érdek (fontos nemzeti érdek): olyan társadalmi szükségletek összessége, amelynek érvényesítésére és oltalmazására a nemzet nagyobb erőfeszítéseket tesz, de jelentősebb kockázatokat nem vállal fel. (pl. az ország légterének, területének időleges átengedése idegen fegyveres erők átvonulása céljából).

Érdek (egyszerű nemzeti érdek): olyan társadalmi szükségletek összessége, amely a nemzeti jólét emelésének irányába mutat, a hangsúly az érvényesítésre helyeződik, oltalmazása általában preventív, és a fegyveres erők alkalmazása nélkül, közvetett módon történik. (pl. anyagi, technikai, pénzügyi, oktatási és segélynyújtás)

Az érték: a magyar értelmező kéziszótár szerint: „valaminek az a tulajdonsága, amely a társadalom és az egyén számára való fontosságot fejezi ki.” A szakértők ide sorolják általában egy adott ország kultúráját, nyelvét, vagy olyan kulturális, művészeti örökséget, amelyhez az adott ország lakossága kötődik. Az értékek adott társadalmi környezetben maradandóbbak, mint az érdekek, mivel az érdekek a társadalom belső változási folyamatainak köszönhetően az értékek mentén artikulálódnak. Az értékek alapvetően csak az egész társadalmi berendezkedést befolyásoló, külső vagy belső drasztikus változások esetén fogalmazódnak újra.

2. 1. 2. A kockázat, a kihívás és a fenyegetés

A kihívások: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek legalacsonyabb megnyilvánulási szintjén, amelyek eredői általában hátrányosan befolyásolják a belső és külső stabilitást és kihatással lehetnek egy adott régió hatalmi viszonyaira.

A kockázatok: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek olyan megnyilvánulási szintjén, amikor a nemzeti érdekek sérülhetnek, ezáltal veszteségek keletkezhetnek.

A fenyegetések: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek legmagasabb megnyilvánulási szintjén, amikor a nemzeti érdekek sérülhetnek, és közvetve hatással lehetnek a nemzeti értékek megőrzésére. Az érdekek képviselőiténél módszerei és eszközei előnyben részesítik a kikényszerítést vagy az erőszakos úton történő megoldás lehetőségét.

⁴ STUDENMAIER, W. O.: Hadászati koncepciók In: KOVÁCS J.: Állami szuverenitás, nemzeti érdek, hadászat pp. 36-50.

2. 1. 3. A békeműveletek és a diplomácia⁵

Az Egyesült Nemzetek Szervezete⁶ megalakulásától kezdve a béke és a biztonság fenntartásának és megőrzésének kérdéseire összpontosított. A probléma kezelésére 1992. január 30.-án a Biztonsági Tanács Boutros Boutros Ghali főtitkárt bízta meg a kérdés vizsgálatával és a megoldási változatok kidolgozásával.⁷

Az ENSZ főtitkár által 1992-ben írt dokumentum alapján a békeműveletek fajtái a következők:

A megelőző (preventív) diplomácia olyan tevékenység, amelynek célja, hogy megakadályozza a felek közötti viták keletkezését és megakadályozza, hogy a meglévő viták konfliktusba csapjanak át, valamint korlátozza a konfliktus kiszélesedését. A megelőző diplomácia eszközei lehetnek: a partnerség, az együttműködés, a párbeszéd; a bizalomerősítő rendszabályok; a korai előrejelző rendszerek; a formális ténymegállapítások, amelyek a Biztonsági Tanács ülésein hangzanak el; az erődemonstráció és egyéb lehetőségek.

A béketeremtés (Peacemaking) olyan tevékenység, melynek célja, hogy megakadályozza a felek közötti viták keletkezését, megakadályozza a meglévő válságok konfliktusba történő átcsapását, és korlátozza a konfliktus kiszélesedését. Eszközei lehetnek: a gazdasági és kereskedelmi blokádnak; a politikai, diplomáciai, gazdasági kapcsolatok megszakítása; katonai erődemonstráció és az ENSZ mandátum alapján létrehozott katonai erő alkalmazása.

A békefenntartás (Peacekeeping): Az ENSZ közvetlen beavatkozása a helyszínen az érintett felek egyetértésével, rendes körülmények között az ENSZ katonai és/vagy rendőri gyakran polgári állományának felhasználásával. Olyan eljárásnak tekinthető, amely kiszélesíti a lehetőségeket a konfliktus megakadályozására és a béke megteremtésére. A békefenntartás eszközei lehetnek: megfigyelő erők kiküldése; a határsértések kivizsgálása; tűzszüneti határellenőrzés; választások, békeegyezmények betartásának megfigyelése; a válságkezelés, konfliktus-megelőzés feltételeinek teljes körű megteremtése.

A válságot, a konfliktust követő **békeépítés (Peacebuilding)**: olyan tevékenység, amelynek az a célja, hogy megkeressék és támogassák azokat a szervezeteket, amelyek a béke megszilárdítására, a békés rendezésre törekvenek, hogy elkerüljék a válság, konfliktus kiújulását. A békeépítés eszközei lehetnek: a szemben álló felek lefegyverzése, leszerelése; a közrend, közbiztonság helyreállítása; a menekültek visszatelepülésének elősegítése; olyan programok pénzügyi támogatása, amelyek a politikai, gazdasági, szociális helyzet rendezését segítik elő.

Boutros Boutros Ghali rendszerezését felhasználva a NATO a békeműveletek hat fajtáját különbözteti meg: konfliktus-megelőzés, béketeremtés, békefenntartás, humanitárius műveletek, békeérvényesítés és békeépítés. A doktrína szerint a békeműveletek kifejezés helyett célszerűbb a békétámogató hadműveletek megnevezést használni.⁸ A kifejezés használata egységesítési törekvést mutat a szárazföldi- és a légierő doktrínáival, amelyeket korábban fogadtak el, és fogalom-rendszerük általánossá vált a tagállamok fegyveres erőiben.

A béke érvényesítés, kikényszerítés (**Peace enforcement**): A felek akarata ellenére fegyveres erő alkalmazása a béke elérése céljából.

A válság diplomácia (**Crisis management**): kifejezést azért említem itt, mert a válságok időszakában olyan helyzetre vonatkozik, amelyben a többi szereplő kiszámíthatatlansága, a róluk rendelkezésre álló információk korlátozott volta miatt a hosszú távú stratégiai tervezés nem képes kellően megalapozni egy intézkedést. A „crisis management” kifejezést először Robert Mc Namara, az USA védelmi minisztere használta az 1962-es kubai válság kapcsán.

⁵ Lásd: CSABAI GY. – NAGY L.: A válságkezelés lehetősége napjainkban In: Hadtudomány 1993/3. pp. 3-14.

⁶ Az ENSZ Alapokmányát 51 tagállam írta alá 1945. 06. 26-án San Franciscóban, amely 1945. 10. 24-én lépett életbe.

⁷ BOUTROS, B. G.: An Agenda for Peace (ENSZ Társaság, Budapest, 1992.)

⁸ FOSTER, E.: NATO's Military in the Age of Crisis Management p. 24.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

2. 2. A VÁLSÁGKEZELÉS ELMÉLETE, A VÁLSÁGOK JELLEMZŐI

A konfliktusok, válságok a bipoláris világrend felbomlása után kerültek előtérbe. Az új kihívások, kockázatok veszélyeztetik az egyén, a közösség és az államok biztonságát. A válságok hozzátartoztak az emberiség történetéhez, hosszabb rövidebb lappangási idő után a felszínre törtek, intézkedéseket követeltek, valamilyen irányban befolyásolták korukat.

Az egyik legelfogadottabb átfogó megfogalmazás a válságra: „A válság átcsapási pont, egy államnak bármely más külső szereplővel való viszonyában a háború — béke kontinuum mentén...A válság mintegy a konfliktus tetőpontja, összesűrűsödése.”⁹ A számú ábrán jól megfigyelhető ez az összegzés, legnagyobb valószínűséggel a válság tetőpontján következhet be az eltérő érdek-, és/vagy értékkülönbségek okán a katonai erő alkalmazása.

A válságkezelés: „Minden olyan intézkedés, amely a válság esetén arra irányul, hogy egy fegyveres konfliktus kialakulását, kiterjesztését megakadályozzuk, anélkül, hogy alapvető nemzeti érdekeinkről lemondanánk... körültekintő előkészületek után a döntések meghozatala. Ez utóbbiak célja a megfelelő politikai, diplomáciai, gazdasági és esetleg katonai lépések időbeni és összehangolt alkalmazása.”¹⁰

A válságkezelés a vezető számára mindenképp azt jelenti, hogy rendkívüli körülmények között kell döntéseket hoznia, amelyek jelentős khatással vannak a nemzeti és nemzetközi biztonságra, a gazdasági jólétre, a környezetre, a lakosság élet- és vagyonbiztonságára, a stabilitás és a rendszer fenntartására.¹¹ A konfliktus „összeütközés nagy közöségek között, valós vagy manipulált érdekellentétből. A kapcsolatokra anulláló hatása van.”¹² „Amikor egyik kormányt nem tetszik, amit egy másik csinál”(Roger Fischer).¹³ A konfliktusok legveszélyesebb formái a fegyveres konfliktusok, melyek „egy vagy több állam közötti kiéleződött verseny elmérgesedett végső formája, a nyomásgyakorlás, érdekek fegyveres eszközökkel történő érvényesítése céljából.”¹⁴

A kialakult válságok kezelésére a legkülönbözőbb válságkezelési módok, eljárások alakultak ki.¹⁵ A válságok kezelése és a konfliktus-megelőzés mára a nemzetközi diplomáciai törekvések fő célpontja lett. A hidegháború után a konfliktus-megelőzésre való törekvés egyre inkább politikai céllá vált, mind a nemzetközi szervezetek (ENSZ, EU, EBESZ), mind a regionális- és nagyhatalmak részéről. Ezt a tevékenységet erősítette az ENSZ főtitkár elemzése, ajánlásai a béketeremtés kérdéséről. A preventív diplomácia nemcsak Európában, hanem a világ más térségeiben is fontos tényezővé lépett elő.¹⁶

Az átfogóan értelmezett biztonsági környezetben, az államokon belül vagy az államok között létrejöhetnek összeütközések. A konfliktus folyamatjellegét tekintve kezdeti, kibontakozási, tetőponti és befejező szakaszokat különböztethetünk meg. A válságkezelésben a kezdeti időszakhoz a megelőzés, a mérséklés, a kibontakozási időszakhoz a mérséklés, a válaszlépések megtervezése, előkészítése, a tetőponthoz és a befejező szakaszhoz a leépítés, a megoldás, a helyreállítás lépései kapcsolódnak.¹⁷

⁹ ÁGH A.: Konfliktusok háborúk p. 114. Lásd még: DEÁK P.: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok háborúk p. 14. „A válság, az államok, államcsoportok között kiéleződő feszült viszony a fegyveres konfliktus szintje alatt.”

¹⁰ KÖSZEGVÁRI T.: A válságkezelés aktuális problémái p. 217. „A válságkezelés politikai reagálások modulálása ingatag helyzetben; a saját érdek, érték képviselése érdekében. Számos esetben jó politikai és diplomáciai lépések sorozata.”

¹¹ PECHOUS, E.: A válságok fajtái In: A George C. Marshall Központ kiadványa, Budapest, 1999. p. 2.

¹² DEÁK P.: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok válságok, háborúk p. 3.

¹³ MATUS J.: Válságkezelés és konfliktusok megelőzése p. 49.

¹⁴ A fegyveres konfliktusfajtákban többfelét megkülönböztetnek: In: ÁGH ATTILA: Konfliktusok, háborúk p. 304. Új konvencionális, nem konvencionális, destabilizációs, anomias konfliktusok (A görög „anomosz” rendezetlen szóból).

¹⁵ Lásd: SZTERNÁK GY.: A válságkezelés, a fegyveres erők megváltozott feladatai Összeegyeztető (ACCOMODATIVE), Korlátozó (COERCIVE), Erőszakot alkalmazó (PHYSICAL), Megelőző (PREVENTIVE), Egyidejű vagy kombinált (PROACTIVE)

¹⁶ SZÖNYI I.: A preventív diplomácia lehetőségei Előadás a Közgazdaságtudományi Egyetemen 1997.10.26.-án Az Amerika Államok Szervezete 1991. júniusi 1080. számú határozata, az Afrikai Egységsszervezet 1993. júniusi határozata olyan mechanizmust hozott létre, amelynek „elsődleges célja a konfliktusok előrejelzése és megelőzése”.

¹⁷ Vö.: Általános Válságkezelési Kézikönyv p.10

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

A szakértők megkülönböztetnek úgynevezett „alacsony intenzitású konfliktust” is. Ez alatt a hagyományos háború szintje alatti, a formális rend felborulásától a fegyveres erő alkalmazásáig terjedő tevékenységet értik, amely együttjárhat a különböző politikai, gazdasági, informatikai és katonai eszközök használatával államon belül vagy államok között.¹⁸

2. 2. 1. A kezdeti időszak jellemzői

Hosszabb vagy rövidebb lappangási időszak alatt kialakulhat valamilyen vita a felek között, amelynek alapja rendszerint érdek vagy értékellentétekre vezethető vissza. Ezt az időszakot a nagyfokú bizonytalanság jellemzi. Az információigény lesz a legjelentősebb az érintett és a közvetve érintett felek számára. A következő fő kérdések fogalmazódhatnak meg:¹⁹ kik a lehetséges további résztvevők, mik a céljaik, milyen alapvető érdekeik vannak, milyen okok vezettek el a válság kialakulásához? A kérdések megválaszolása, a helyzetelemzésből levont következtetések, a további információgyűjtés elősegítheti a résztvevők további tevékenységét. Nyilvánvalóan nagyon fontos kérdés, hogy a szemben álló felek mekkora kockázatot hajlandóak vállalni érdekeik érvényesítése érdekében, azaz meddig hajlandóak elmenni a „húzd meg — ereszd meg”²⁰ játékban, tehát van-e hajlandóságuk a fegyveres erő alkalmazására, vagy a szankciók bevezetése már visszavonulásra készíti őket.

Végző soron az első „kezdeti” szakasz az információgyűjtés, az elemzés, a feldolgozás és a további tevékenységi változatok megtervezésének időszaka.²¹ A kezdeti időszak végén az információk alapos elemzése, a következtetések levonása után különböző stratégiákat, (változatokat) dolgozhatnak ki a különböző politikai, gazdasági, diplomáciai és az esetleges katonai lépések megtételére. A jó döntések előfeltétele a szükséges információ megszerzése, feldolgozása, továbbítása és elemzése. Az előzetes feldolgozás után egy megfelelően összeállított törzs (vagy válságstáb) közvetíti a döntéshozónak az összegzett értékelést. A „törzs” elősegíti az információk feldolgozását, szűrését, összeállítja a döntéshozó számára a lehetséges cselekvési változatokat, és ajánlásokat, javaslatokat fogalmaz meg. Figyelembe kell venni, hogy a „törzs” csak a meglévő ismeretek alapján foglal álláspontot. Ha nem áll rendelkezésre megfelelő mennyiségű és minőségű információ, akkor sérülhet a döntés-előkészítés objektivitása. Az ideális rendszerben a döntéshozónak a lehető legközelebb kell tartózkodnia a válsághoz, ahhoz, hogy megfelelő döntéseket hozzon.

A folyamatban az első fő szakasz a tervezés időszaka, ami megfelelő előrelátást, tudatosságot és analízis képességet követel. Az *előkészítés* időszakában kell létrehozni a hatásköri kereteket, valamint meg kell teremteni a különböző döntés-előkészítő és döntést végrehajtó csoportok között a kapcsolatokat. A kormányzati struktúrát – ha szükséges – a *mérséklés időszakában* módosítani kell, hiszen a válságokat nem mindig lehet a békeállapotban működő intézkedésekkel kezelni. A kialakult helyzetről a lakosságot időben, a szükséges információval célszerű tájékoztatni.

A *megelőzés* módszeréhez mindenképpen elengedhetetlen az előrelátás, hogy a potenciális válságokat a kezdeti jellemzők alapján felismerhessük, így módon felkészülhessünk a várható feszültségekre, és ennek alapján megtervezhessük a válaszlépéseket. A *válaszlépések* hatékonysága döntően függ a helyzetmegítéléstől, a kezdeti instabilitást gerjesztő hatásokkal szembeni ellenálló-képességtől és a rendszer rugalmasságától, amely képes időben és megfelelő módon, optimalizált hatékonysággal reagálni a kihívásokra. Ezeknek a tényezőknek a megléte és realizálása garantálja a megfelelő akcióterv-változatok működőképességét. A *megoldás* időszakában is fontos szempont marad a közvélemény kellő tájékoztatása, amely a közfelfogás hangulati elemeit alakíthatja a válság minden időszakában. A válsághelyzetek elemzésénél elsődleges szempont a válság minél árnyaltabb tipizálása. A Marshall központ szemináriuma megkülönböztetett

¹⁸ CORR, E. – SLOAN, S.: Low Intensity Conflicts p.7.

¹⁹ MATUS J.: Válságkezelés és konfliktusok megelőzése p.50

²⁰ KISSINGER, H.: Diplomácia Bp.1997. p.116.

²¹ Az információ fontosságával foglalkozik még: KŐSZEGVÁRI T.: Biztonság és információ (hír)szerezés In: Hadtudomány 1993/3. pp.15-18. JENTZSCH H. J.: Führungssysteme im Wandel von Sicherheitspolitik und Strategie pp. 127-132. és NAGY P.: Nemzetbiztonság az információs korszakban In: Külpolitika 1998/nyár pp. 64-96.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

„biztonsági jellegű”, és „nem biztonsági jellegű” veszélyhelyzeteket.²² A biztonsági jellegűek például a terrorizmus, a túszejtés, a fegyveres konfliktus, a háború; a nem biztonsági jellegűek a katasztrófák (viharok, árvizek, földrengések) vagy a pénzügyi rendszer összeomlása. A biztonsági veszélyhelyzet jellemzője, hogy közvetlenül egy adott ország, régió lakosságának életét fenyegeti. A másik típusnál a veszélyhelyzet közvetve, áttételesen hat. Az eltérő típusú válságok különböző koordinációs eljárási módokat igényelnek a válságkezelő szervezetek részéről. Az adott válságkezelő szervezet további lépéseinek megtervezéséhez a válságkezelő műveletek elemein belül értelmezni kell az adott vezetési szint lehetőségeit. Erre azért van szükség, hogy egy adott vezetési funkciókkal felruházott szervezetnek módjában áll-e önállóan megvalósítani a válaszlépéseket, illetve tevékenységéhez magasabb szintű koordináció szükséges, amely átfogó képpel rendelkezik a teljes válságkezelési folyamatról. Általában a „nem biztonsági jellegű” veszélyhelyzetek az előre elkészített, jóváhagyott tervek alapján végrehajthatók, tehát a kezelésben közvetlenül érintett szervezetek képesek a vezetési funkciók (például tervezés, szervezés, irányítás, ellenőrzés) teljes keresztmetszetű megvalósítására. A „biztonsági jellegű” veszélyhelyzetek kezeléséhez általában magasabb szintű jóváhagyás szükséges a már meglévő, vagy a válság megjelenése után elkészített tervekhez, majd azt követően kerülhet sor a végrehajtásra. A válság típusától függetlenül a válaszléptételek és a politikai célkitűzések egyaránt lehetnek tervezettek és a kialakult helyzettől függőek (nem tervezett). Mindkét esetben a megvalósítás és érvényesítés során feszültségnövelő reakciókat generálhatunk, amelyek kedvezőtlenül befolyásolják a konfliktus-kezelés folyamatát.²³

2. 2. 2. A válság kibontakozási időszaka

Miután a veszélyek és lehetőségek körvonalazódtak és az ösztönzők, szankciók eszköztárára nem volt elégséges a konfliktusmentes állapot visszaállítására, a válságfolyamat a kifejlődés szakaszába lép. A fennmaradt feszültségeknek következtében további eszközök és módszerek kerülnek alkalmazásra. Ebben az időszakban nő a bizonytalanság, a túlérzékenység, s felszínre kerülhet a katonai, és politikai lépések egyeztetésének szükségessége. A bizonytalanságot fokozza a „biztonsági dilemma” erősödése, azaz minden, a másik fél által tett lépést „offenzívnek”, minden saját lépést „defenzívnek” érezhetünk. Ezt erősíti, hogy a felek közül az egyik mindig kezdeményezőként lép fel, így aktivitása szembetűnőbb. Általában a kezdeményező fél, – érdekeink érvényesítése érdekében – valamilyen téren nyomást gyakorol, míg a másik fél – szintén saját érdekeinek megfelelően – erre reagál. Ebben az időszakban a politika –, mint elsődleges „meghajtó fogaskerek” – dönti el, hogy az adott állam, melyik másik „fogaskerekével” (gazdasági, humanitárius, pénzügyi, diplomáciai, katonai) kapcsolódik a másik államéhoz. A katonai lépések helyes megválasztásánál mindig is érvényesülni fog a „huntingtoni paradoxon”. „A katonák felelősnek érzik magukat a biztonságért, tanácsadó szerepük helyes középúton tartása és végrehajtási kötelezettségük ellenőrzése, az úgynevezett „civil-kontroll” érvényesítése mindig feszültségekkel járhat.”²⁴

A feszültséget növelő tényezőket sok szempont alapján lehetne csoportosítani, néhányat megemlítek:

- bizonytalan helyzet, általános információéhség;
- váratlan fordulatok, a gyors döntés iránti igény;
- időhiány, (amikor a legszükségesebb, akkor áll a rendelkezésre a legkevesebb információ);
- fontosabb érdekek forognak kockán.

Az időtényező, („a harc az időért”) fontos jellemzője volt a Bosznia-Hercegovinában lezajlott háborúnak is. Az „agresszorok” gyors sikereket próbáltak elérni, míg a „szenvedő” felek minél előbbi beavatkozásra ösztönözték a nemzetközi szervezeteket. Az időhiányt a „döntés sűrűséggel” is szokás jellemezni, hiszen az információhiány, vagy ellentéte a túl

²² HEINKEL, W.: A válságtípusok In: A George C. Marshall Központ kiadványa, Budapest, 1999. p. 1-3.

²³ Vö.: MORTENSEN, S. M.: Crisis and Disaster In: Atlantic Press 1997/1. p.42

²⁴ HUNTINGTON, S. P.: A katona és az állam p. 76. A katona azért létezik, hogy szolgálja az államot. Ahhoz, hogy a legjobban szolgálja, úgy kell kialakítani, hogy az állami politika hatékony eszköze legyen. Jellemzője legyen a hűség, és engedelmisség.”

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

sok információ is feszültségeket okozhat a döntéshozó szervezetek számára. Az idő mellett az időzítés is döntő momentuma lehet a konfliktuskezelésnek, hiszen egy konfliktus úgynevezett görbéjét az események után könnyű elemezni. Visszamenőleg a beavatkozás optimális helyét és idejét (esetleg mértékét) viszonylag könnyű meghatározni, de a konfliktuskezelés lényegéből fakadó időbeniség és előrelátás az eskalálódás megakadályozása érdekében azonnali cselekvéseket igényel. Így a folyamatok közbeni beavatkozások adott időben és helyen mindig kockázatokkal járnak, eredményességük pontos megítélése csak a válsághelyzet befejeződése után lehetséges. A kifejlődés szakaszában kap igazán szerepet az adott résztvevők és kívülállók hatalma és befolyása. A konfliktus folyamán a felek folyamatosan élnek hatalmi helyzetükkel és befolyásukkal.²⁵

Mint már utaltam rá, a konfliktusban a felek kölcsönösen egymásra hatnak, tehát a nyomás ellenében bizonyos ellenállás is létrejön, ami a konfliktushelyzet kiéleződéséhez vezet. A megalapozott, valós fenyegetés feltételezi a tényleges és érvényesítéshez szükséges potenciálok meglétét. Ezek közül a fenyegetettség legfelismerhetőbb összetevői: a gazdasági, műszaki, katonai dimenziók mint dinamikus elemek; a népesség nagysága, mint statikus elem. A fenyegetés tehát a fenyegető felismerésével, az ellenség megjelölésével jár együtt, s ezáltal az ellenségkép kialakulásához vezet.²⁶ A saját képpel, az érzékelt képpel és az ellenségkép kialakulásával foglalkozott Daniel Frei kutató, az 1980-84-es amerikai-szovjet kapcsolatokat vizsgálva. Az ellenségkép és a másik ország saját képe közötti különbség kihatással van a kapcsolatokra. Ennek harmonizálása érdekében a felek részéről diplomáciai empátiára van szükség, amelyet elősegít a kölcsönös bizalom és a nyílt légkör. Meglétük lehetőséget biztosít az érdekek tisztázására, a kölcsönös meggyőzésre és az előremutató kompromisszumok megkötésére. Sok esetben véget ér a konfliktus, de az érdek-összeütközés nem múlik el.

A kifejlődés szakaszának vizsgálata nem nélkülözheti a biztonság komplexitásának szemléletmódját, mivel ebben az időszakban hangsúlyozottabban érvényesülhet az egyes összetevők egymásrahatása.²⁷

A lehetséges konfliktusok vizsgálata kapcsán külön figyelmet kell fordítani az úgynevezett „halmozott problémájú” országok helyzetének elemzésére. Ha egy ország több problémával (szegénység, gazdasági elmaradottság, pénzügyi válság, árvíz, élelmiszerhiány, betegség; vallási fanatizmus, szegénység, diktatúra, gazdasági elmaradottság; etnikai, vallási, gazdasági, szociális gondok) küzd, konfliktusérzékenysége magasabb, mint egy stabilabb országé.

2. 2. 3. A válság tetőpontja

A válság tetőpontja az, amikor a feszültségi szint eléri a kritikus mértéket, és ennek következtében a folyamatok öszeszűrűsödnek. Mindez egy más dimenzióban, a fegyveres küzdelem (a háború) szintjén megy végbe. Természetesen nem minden válság jut el a fegyveres összeütközésig.²⁸ A hidegháború időszaka alatt több lépcsőben, ezen belül fokozatonként tagolva értelmezték a válságszinteket. Ezt nevezték „a háborús válság lépcsőzetes kiterjesztése” elméletének.²⁹

A válság tetőpontjának elérése a nyílt konfrontáció felvállalását is jelenti, ami a diplomáciai lehetőségek leszűkülését eredményezi. Az ösztönzők és szankciók alkalmazásának sikertelensége a katonai képességek aktivizálását eredményezi. Ez a

²⁵ A hatalom sokfajta értelmezéséből néhányat megemlítek, melyek szerintem a konfliktusok alakításában is szerepet játszanak. „Komplex fogalom, „A”-nak hatalma van „B” felett.” a hatalomfelfogás a *behaviorális nézet szerint*. „...az egyének v. egyének csoportjának az a képessége, hogy a kívánt módon módosítsa más egyének vagy csoportok viselkedését.” /R. H. Tawney 1931./ *Az instrumentális definíció*: „A hatalom az erőszak alkalmazásának lehetősége” /R. Bierstedt 1950./ „A hatalom az erőszak, a korlátozás és a kényszer jelensége.” /M. Duverger 1959./ In: WEBER M.: *Gazdaság és társadalom* (Közgazdasági Kiadó, Budapest 1970.) p. 15-48.

²⁶ DEÁK P.: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok, válságok, háborúk p. 2.

²⁷ Lásd: SZABÓ A. F.: A biztonság komplexitása In: *Hallgatói Közlemények* 1994/6. pp. 20-33.

²⁸ Például 1700-1870 között 117 jelentősebb konfliktust jegyeztek föl, de csak 10 esetben történt fegyveres összeütközés. BEREK L. – HEGEDŰS L. – KÖNYA I.: *A honvédelmi hadászati művelet* p. 36

²⁹ Lásd: KAHN, H.: *On Escalation* In: HAJMA L.: *Nyugati szakírók a háborúról* pp. 135-150. Kahn a válság kifejlődésének hét szakaszát, ezen belül 44 fokozatát dolgozta ki, a kis válságoktól kezdve az atom-világháború kirobbantásáig.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

folyamat a felek között dinamikus kölcsönhatásban jön létre (válaszlépések sorozata), amely a fenyegetettség mértékével arányos. A katonai konfrontáció lehetősége hangsúlyozottabbá teszi az igazságosság kérdését.³⁰

2. 2. 4. A befejezés időszaka

A végső fázist azok a törekvések jellemzik, amelyek a megegyezésre, a megállapodásra és a békeállapot megteremtésére irányulnak. Lényeges, hogy a válság utáni békeállapot („Béke-2”) és a válság előtti békeállapot („Béke-1”) között jelentős különbség van. Ez abból fakad, hogy a „Béke-1” és a „Béke-2” állapot nem ugyanazon stabilizálódott hatalmi és biztonságpolitikai erőterekkel jellemezhető. Az új „Béke-2” körülmények folyamatosan megkövetelik a békeállapotnak megfelelő kapcsolat- és viszonyrendszerek helyreállítását. Ennek szellemében folyamatosan törekedni kell a kapcsolatok normalizálására és rendezésére. Ez a folyamat viszonylag hosszabb időt vesz igénybe, amelynek tartama a feldolgozott válságkezelési tapasztalatok alapján a következő: a válságok békeállapotból („Béke-1”) a fegyveres összeütközésig történő eljutásához – elhúzódó válság esetén – megközelítően 2-6 hónap, a fegyveres konfliktusból a békeállapotba („Béke-2”) történő visszatéréshez pedig a felfutási idő 3-4 szerese is lehet. A visszarendeződéshez szükséges idő nagysága függ a válság intenzitásától, az áldozatok számától, az alkalmazott fegyverek típusától és a válságkezelési stratégia szemléletmódjától. A fegyveres konfliktus során alkalmazott fegyverek három fő vonatkozásban érintik a tevékenységek eredményességét: a pusztítás mértéke, a környezeti khatások és a telepített, felhalmozott és illegális fegyverek felszámolása. A pusztítás mértéke függ az alkalmazott fegyverek mennyiségétől és minőségétől, illetve az általuk okozott károk mértékétől. Ha a felek főként nagy hatású pusztító eszközöket alkalmaztak, és stratégiájukat a minden áron való győzelem jellemezte, amely figyelmen kívül hagyta a következményeket, akkor adott esetben hosszú időt vesz igénybe az elűzött lakosság visszatelepítése és a háborús károk helyreállítása.

A környezeti khatások szoros összefüggésben vannak a pusztítás mértékével. A nagy területeket érintő vegyi, biológiai, esetlegesen nukleáris fegyverek által okozott környezeti károsodások ugyancsak megnehezítik a békeállapot helyreállítását. A telepített, illegális és felhalmozott fegyverek felszámolása a harccselekmények folyamán alkalmazott aknák, aknamezők, fel nem robbant eszközök felszámolása, megsemmisítése fegyverek begyűjtése nagy feladatot jelent a konfliktus után a békefenntartásban résztvevő erők számára.

A konfliktus utolsó szakaszában alkalmazható fegyveres erők összetétele időszakonként változik. Az első időszakban könnyű fegyverzetű békefenntartó erőket, ezt követően speciális szakcsapatokat (aknamentesítő, műszaki, logisztikai és szállító), majd rendőri alakulatokat célszerű alkalmazni.³¹

Fontos megjegyezni, hogy a heves lefolyású válságokat az jellemezheti, hogy a válságkezelési stratégia eszközeinek alkalmazása egy törékeny békeállapotot eredményez, de nagy a veszélye a válság újbóli eskalálásának.

³⁰ MACHIAVELLI, N.: A fejedelem p. 116. „Instum enim est bellum quibus necessarium, et pia arma ubi nulla misi in armis spes est.” (Igazságos a háború azoknak, akik azt nem kerülhetik el, és szent azoknak a fegyver, akiknek másban, mint a fegyverekben nem marad remény.)

³¹ LAST, D.: Organizing for Effective Peacebuilding In: Peacekeeping and Conflict Resolution 2000/3 p. 83.

3. A VÁLSÁGKEZELÉS STRATÉGIÁJA³²

Minden válságnak sajátos arculata van, ezért kezelésük is egyedi jellemzőket hordoz, mégis rendelkezni kell azzal az általános mindenre kiterjedő szervezeti és eszközrendszerrel, amely lehetővé teszi a válságkezelésben való tevékenységeket. Emellett a sikeres válságkezelés feltétele, hogy egy adott szervezet/kormány felismerje és megértse a problémákat, szem előtt tartva, hogy adott biztonsági környezetben létrejöttük valószínűsége megnövekszik. Tágabb értelemben ez azt jelenti, hogy békeállapot idején is folyamatos és kellő mélységű elemzéseket kell végezni a válságtünetekkel összefüggésben, annak érdekében, hogy időben és megfelelő mértékű válaszlépéseket tehesünk egy válság létrejöttének, illetve eszkalálódásának megakadályozása érdekében. A válságkezelést úgy kell tekinteni, mint egy meglévő válságkezelési stratégia egyik elemét, amely magában foglalja a válságot megelőző menedzsmentet (normál állapot), a válság tényleges kezelését és a válság utáni menedzsmentet (visszatérés a normál állapotba). Ehhez tervezett, felkészített, és rugalmas válságkezelési rendszerre van szükség, amely eljárásainak és módszereinek helyességét a gyakorlat igazolta.

Egy átfogó válságkezelési terv általában tartalmazza:

- a konkrét célokat
- a beavatkozás jogi, normatív forrásait
- a döntésmechanizmus rendszerét a jogosultsági szintekkel és hatáskörökkel,
- az alkalmazott erőket és eszközöket
- a jó kommunikáció érdekében tett riasztási és értesítési rendszert,
- a tájékoztatási tervet.

Az időbeni reagálás alapfeltétele, hogy a belső és külső társadalmi folyamatokról – ezek esetleges egymásra hatásáról – valósághű képet kapjunk, amely szükség esetén nem nélkülözi a célirányos veszélyhelyzeti elemzéssel sem. A célirányos veszélyhelyzeti elemzések segítséget nyújtanak a megelőző vagy válaszlépések kialakításában, emellett lehetőséget adnak arra, hogy bizonyos érdekcsoportok által keltett téves információkkal szemben valósághű, tényszerű tájékoztatást nyújthassunk a médiumokon keresztül. Az általános válságkezelési tervek pontosítását minden esetben célszerű végrehajtani, amikor a gyakorlati tapasztalatok vagy a biztonsági környezet megváltozása ezt szükségessé

³² A szerző a válságkezelés stratégiája alatt azt érti, hogy a különböző (diplomáciai, gazdasági, katonai) erőforrásokat meghatározott módszerek és eljárások alapján, a kitűzött célok megvalósítása érdekében használjuk fel. VÖ: Stratégia = végcél + módszer + erőforrások In: CRAIG, G. A. - GILBERT, F.: Reflections on Strategy in the Present and Future (Princeton, New Jersey, é.n.) p.56. A rendelkezésre álló legismertebb stratégiai tervező modellek:

A Cohen-modell tervezési lépései: a kihívások, kockázatok, veszélyek elemzése; nemzeti biztonsági stratégia kialakítása; katonai, gazdasági, környezeti szempontok értékelése; a nemzeti erőforrások értékelése; a nemzeti érdekek és célok meghatározása.

A Bartlett-modell: a rendelkezésre álló erőforrások elemzése; a kihívások, kockázatok, veszélyek elemzése; a biztonságot befolyásoló környezet elemzése; célkitűzések rögzítése; egységes politikai, katonai, gazdasági, környezeti stratégia kialakítása

Az U. S. Army War College-modell: a nemzeti szándék, akarat rögzítése az értékek és a meggyőződés figyelembe vételével; a nemzeti érdekek és prioritások rögzítése; a nemzetközi főbb geopolitikai irányzatok figyelembe vétele, a nemzeti biztonsági program megfogalmazása; az egységes nemzeti stratégia kialakítása (katonai rész, politikai rész, gazdasági rész, szociál-pszichológiai rész); a katonai területen belül a katonai célkitűzések (az elérni kívánt cél rögzítése), a katonai stratégiai koncepció megfogalmazása (módszer), a katonai erőforrások figyelembe vétele (eszközök) a befolyásoló körülmények és a kockázatok, kihívások és veszélyek elemzésével.

A Lloyd-modell: a nemzeti érdekek, a nemzeti célkitűzések rögzítése; a nemzeti biztonsági stratégia kialakítása egységes stratégia keretében (politikai, gazdasági, katonai elemek); ehhez figyelembe kell venni a nemzetközi rendszer szereplőit, a kihívásokat, a lehetőségeket, a szövetségeseket, a baráti országokat, a nemzetközi intézményeket és lehetőségeiket, a rendelkezésre álló technológiát; a nemzeti katonai stratégia kialakítása a pénzügyi lehetőségek és a vezetési-irányítási rendszerek figyelembevételével; a veszélyek, hátrányok kiértékelése a tervezett és a rendelkezésre álló erők és erőforrások alapján; az alternatívák (cselekvési lehetőségek) meghatározása.

PRATT, N.: Fundamentals of National Security Planning Előadás a George Marshall C. Központban Garmisch-Partenkirchenben 2000. 06 13-án

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

teszi. A biztonsági környezet mélyreható változása maga után vonhatja a válságkezelő szervezet strukturális átalakítását annak érdekében, hogy válságkezelés folyamatában hatékonyságát megőrizze.

A válságkezelő szervezet tevékenységeit egy előre kidolgozott és a lehetőségekhez képest naprakészen aktualizált válságkezelő stratégia mentén hajtja végre. A cselekvési változatokat a válságkezelő stratégia általános megfogalmazásából kiindulva kell alkalmazni az adott helyzet függvényében.

Ennek értelmében konkrét terveket kell készíteni az előzetesen elkészített tervezetek felhasználásával. A válságkezelési stratégia alkalmazásának első lépése a veszélyek elemzése a tágabb és szűkebb stratégiai környezetben. Az elemzések eredményeként fogalmazódnak meg a konkrét kihívások, kockázatok és fenyegetések, amelyeket önmagukban és kölcsönhatásaikkal együtt célszerű megítélni. Ezeknek a kihatásoknak a csökkentése érdekében olyan célkitűzéseket kell megfogalmazni, amelyek a válság eszkalálódása ellenében hatnak, és a lehető legnagyobb mértékben garantálják az ország értékeinek a megőrzését és érdekeinek a képviselését.

Alapvető célkitűzések:

- a válság, konfliktus további eszkalálódásának megakadályozása;
- az ország területére történő áttérjedés megakadályozása. Az áttérjedés (véletlen, kikényszerített, szándékos) esetén az ország lakosai élet- és vagyonbiztonsága.

További célkitűzések:

- a menekültek fogadása, ellátása, lefegyverzése, orvosi ellátása, menekülttáborokban történő elhelyezése;
- a fegyveres csoportok kiszorítása, felszámolása;
- a diverziós, terrorista akciók elhárítása.

A célkitűzéseket a rendelkezésre álló átfogó információk alapján, a valóságnak megfelelő biztonsági környezetbe ágyazva, a politikai, diplomáciai és katonai lépések összehangolásával kell megfogalmazni.³³

Következő lépés a segítő és gátló tényezők figyelembe vétele és súlyozása.

A térség konkrét geopolitikai, geostratégiai elemzése, a *külső* és *belső* helyzetértékelés alapján meghatározhatóak a tevékenységeket elősegítő és hátráltató tényezők.

Általában segítő körülményként kell értékelni ha:

- a nemzetközi rendszer a konfliktus mielőbbi befejezését ösztönzi;
- a nemzetközi szervezetek erőforrásai képesek hatni a konfliktusra;
- a nemzetközi szervezetek és a nagyhatalmak a konfliktusban résztvevőket befolyásolhatják;
- a nagyhatalmak egyetértenek a konfliktus befejezésének szükségességében;
- a nagyhatalmi törekvések egybeesnek a konfliktusban érintett népek akaratával;
- a konfliktus tárgyalásos úton rendezhető.

Gátló tényezők:

- a konfliktus tovább eszkalálódása;
- az ország területi érintettsége;
- a szükséges erőforrások és/vagy a politikai akarat hiánya;

³³ 1.) A politikai vezetők mindkét oldalon ellenőrzés alatt tartják a katonai egységek mozgósítását, a katonai mozgások időzítését;
 2.) A katonai akciókat szándékosan lelassítják, hogy megfelelő időt biztosítsanak diplomáciai jelzésekre és lehetőségeket adjanak a feleknek döntések meghozatalára;
 3.) A katonai erők mozgását gondosan össze kell hangolni a diplomáciai akciókkal integrált stratégia keretében.;
 4.) A katonai erők mozgásának és az erő alkalmazásával való fenyegetésnek összhangban kell lennie a korlátozott diplomáciai célokkal;
 5.) El kell kerülni az olyan katonai mozgásokat, amelyek azt a benyomást keltik az ellenfélben, hogy tömeges támadás készül;
 6.) Olyan diplomáciai, katonai lépéseket kell tenni, amelyek jelzik a készséget a válság tárgyalásos úton történő rendezésére;
 7.) Olyan diplomáciai és katonai lépéseket kell tenni, amelyek kiutat mutatnak a válságból az ellenfél számára anélkül, hogy alapvető érdekei veszélybe kerüljenek. In: MATUS J.: Válságkezelés p.51.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

— újabb szereplők belépése a konfliktusba.

A részlépések megtervezése

A fő válságkezelő cselekvési változatok megvalósítása a részlépések kimunkálásával és végrehajtásával konkretizálódik. Megfontolt, jól előkészített tevékenységet feltételez, mivel az egyes részlépések önmagukban is kihatással lehetnek – akár közvetett módon – a biztonsági összetevőkre. Ezért a kihívásokra, kockázatokra és fenyegetésekre tervezett válaszlépéseket részeiben is oly módon kell előkészíteni, hogy ne készítsék fokozott reakcióra a szemben álló felet. Ezzel elkerülhető a válság feszültségi szintjének az emelkedése, és nagy valószínűséggel kizárható lesz az erőszak alkalmazásának a lehetősége. Szintén vezérlő elvként kell figyelembe venni Alexander George 7. alapelvét is, amely szerint ne hozzuk az ellenfelet „sakk-matt”, azaz kiúttalan helyzetbe. Mindig meg kell találni a lépések közül azokat, amelyek – alapvető érdekeink feladása nélkül – eredményhez vezetnek. Ez a tétel egyben a hidegháború atomkorszakának tanulsága is, mivel a feszültségi szint végletes fokozása ahhoz vezetett volna, hogy a szembenálló katonai tömbök – a biztonságpolitikai mozgástér teljes mértékű beszűkülése miatt – fegyveres (nukleáris) erőt alkalmazzanak. Ugyanezen tétel alapján – közel sem mindenki meglepődésére – került sor a daytoni béke-megállapodásra. Egy válságközeli, instabilitás felé mutató helyzet kezelhetőségének érdekében hasznos Henry Kissinger „bot és répa” elméletét alkalmazni, amely a szankciók és ösztönzők rendszerét egy stabilizálódott állapot elérése érdekében célirányosan használja fel. *(Lásd 2. számú táblázat)* Az adott helyzetben lehetséges ösztönzők és szankciók számbavétele mellett fontos felmérni a potenciálisan rendelkezésre álló katonai eszközöket és elemezni az ezekből következő katonai képességeket. A katonai képességek egyben körvonalazzák a fenyegetettség mértékét, és megadják lehetséges céljait és irányultságát.

A célok elérésének eszközei

A rendelkezésre álló politikai, diplomáciai lehetőségek mellett konkrét és friss információkkal kell rendelkezni a saját gazdasági és a katonai képességeket illetően. Fontos az alkalmazható módszerek összegyűjtése, amelyek a rendelkezésre álló eszközökön alapulnak. A prioritások meghatározásakor figyelembe kell venni az esetleges beavatkozás vagy katonai erő alkalmazásának időzítését.

A célok elérését befolyásoló tényezők:

- A válságkezelés módszereinek sokoldalú (gazdasági, diplomáciai,...) alkalmazása;
- A nagyhatalmak és regionális hatalmak támogatása;
- A saját érdekek következetes érvényesítése;
- A vitában érintett felek mértéktartása;
- A szankciók és ösztönzők kiegyensúlyozott és jól ütemezett alkalmazása.

A délszláv háború rámutatott, hogy a felek inkább vállalták a szankciókat, mert elérendő céljuk (a tiszta nemzeti területek) fontosabb volt számukra.

- A válságban résztvevők száma;
- Etnikai megosztottság, képviselet (autonómia) szintje.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

Az állam lehetőségei a konfliktusban résztvevők befolyásolására (Ösztönzők és szankciók)					
ÖSZTÖNZŐK			SZANKCIÓK		
Diplomáciai	Gazdasági	Katonai	Diplomáciai	Gazdasági	Katonai
közvetítés	gazdasági együttműködés	kölcsönös bizalom alapuló katonai adatok cseréje	tárgyalások felfüggesztése	szállítások leállítás	adatszolgáltatás felfüggesztése
diplomáciai elismerés	pénzügyi	helyi ellenőrzés	diplomáciai elszigetelés	embargó (energia-hordozók, nyersanyagok)	katonai emü. törlése
tárgyalások	élelmiszer-, energia-, egészségügyi segélyek	gyakorlatokra történő meghívás	diplomáciai kapcsolatok szüneteltetése	kinnevőségek zárolása	helyi ellenőrzés tiltása
konfliktus tárgyalásos megoldása	orvosi segítség biztosítása	közös gyakorlatok végrehajtása	sajtókampány indítása	kifizetések felfüggesztése	gyakorlatokra történő meghívás felfüggesztése
menekültek fogadása, ellátása			menekültek elutasítása	banki, pénzügyi tranzakciók szüneteltetése	készenléti csapatok felvonultatása
			kiutasítások	kereskedelmi szigorítások,	erődemonstráció a határ mellett
			szociális, kulturális diplomáciai események törlése		
			fellépés a nemzetközi fórumokon		

2. számú táblázat

(Forrás: KRAUSE, I. GERHARDT: *Zusammenstellung des Verfassunges In: Führungsakademie der Bundeswehr pp. 116-122.*)

Egyes szakértők – mint Matus János – nagy figyelmet fordít a válságban érintett vezetők személyiségjegyeire. A válságkezelés szempontjából ez a kérdéskör akkor hangsúlyozott, ha a vezetés autokrata vagy diktatórikus módszerekkel kormányoz és hatalmi pozícióját megfelelő viszonyok, és eszközök garantálják. A tanulmány megkülönböztet: megszállott (compulsive), önimádó (narcissistic), paranoid (paranoid) típusú vezető személyiséget. A sikeres válságkezeléshez természetesen ezeket a szempontokat is figyelembe kell venni.

Kézenfekvő, hogy olyan válságkezelési módokat kell alkalmaznunk, amelyet a kialakult helyzetnek a legjobban megfelel, de mind emellett nem elhanyagolható a fokozatosság- arányosság- szükségyszerűség alapelvek alkalmazása. A kis országok szempontjából fontos a költségek kérdése, azaz **mennyi pénzeszköz áll rendelkezésre**. Egy adott folyamat elindítása előtt a morális szempontokon túl, „költség — haszon” elemzést is készítenünk kell, amely közgazdasági megközelítésben megfelel az „árteljesítmény” fogalmának. Az eddigi tapasztalatok szerint sem a nemzetközi, sem a regionális válságkezelő szervezetek nem rendelkeznek elégséges erőforrással. Egy kis ország lehetőségei pedig meglehetősen behatároltak. Ezért is kell arra törekedni a stratégiák felállításakor, hogy a takarékosabb megoldásokra helyeződjen a hangsúly. Abban az esetben, ha a lakosság élet- és vagyónvédelme a feladat, akkor a gazdasági kérdések másodlagosává válnak. A gazdasági vonatkozású kérdések megítélése után az azonnali megoldást igénylő feladatokat kell megol-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

dani. Ezek végrehajtása történhet saját hatáskörben, vagy felsőbb szintű jóváhagyás után, ha az adott szervezet nem rendelkezik a szükséges döntési jogkörrel.

Mindezek eredményes végrehajtása érdekében szükségeszerű a **feladatok rangsorolása**.

Az alapvető célkitűzések elérését a fő feladatok hatékony végrehajtása biztosítja. Ezek a feladatok élveznek prioritást az egyéb célok megvalósításával szemben. A rangsorolásnál figyelembe kell venni, hogy elégtelen erőforráskészlet esetén mely feladatok azok, amelyek időleges elhagyása vagy valamilyen szintű helyettesítése nem veszélyezteti a az alapvető célkitűzések elérését.

3.1. A „DIADAL” MÓDSZER³⁴

Minden válság egyedi, ezért a válságkezelés végrehajtása is minden alkalommal eltérő módon történik, mégis szükség van egy általános sablonra, melyre felépíthetjük a folyamatot. Ez a sablon kerül bemutatásra a következőkben, mely összefoglalóan és találónan úgy hangzik: DIADAL (Diagnózis, Irány, Alternatívák, Döntés, Alkalmazás, Lezárás).

³⁴ A módszert a coachingot végrehajtók alkalmazzák a gyakorlatban, amikor a vezetőknél fejlesztését hajtják végre. A DIADAL első betűje a **Diagnózis** szót jelöli. Ebben a kezdeti fázisban a coach felméri a jelen helyzetet, az ügyfél kihívásait és hozzáállását. Ezt követi az I, azaz **Iránykijelölés**, amelynek során a coach segítségével a kliens meghatározza az általa áhított jövőképet. Az **Alternatívák** felsorolásával feltérképezik a kitűzött cél elérésének minél több módját, a **Döntés** szakaszban pedig kiválasztanak egyet a felsorolt utak közül. A folyamat utolsó előtti lépése, az **Alkalmazás** jelenti az ügyfél számára a legnagyobb kihívást. Ebben a fázisban a coach abban támogatja partnerét, hogy az megvalósítsa a célját, és ne hátráljon meg az első akadállynál. A szerző kiemelt szerepet szán a **Lezárásnak** is. Vö: Komócsin Laura: **MÓDSZERTANI KÉZIKÖNYV coachoknak és coachingszemléletű vezetőknek I.**

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

3.1.1. A RESPERGER-FÉLE „DIADAL” VÁLSÁGKEZELÉSI MÓDSZER

A módszer alkalmazásánál Magyarország területén bekövetkező a békeidőszaktól eltérő, válságot vetten figyelembe, amely a normál módszerek alkalmazásával nem kezelhető. a szervezeti működési keretet a Nemzeti Helyzetértékelő Központ biztosítaná.

Diagnózis

	Ki?	Feladat?	Mikor?	Módszer?
Diagnózis	NHK (Nemzeti Helyzetértékelő Központ) Válságstáb	A helyzet mindenoldalú elemzése	Azonnal	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Szakértők behívása ➤ Nemzetközi kapcsolatok aktivizálása ➤ Elsődleges szemrevételezés ➤ Elsődleges alapadatok összegyűjtése (nemzeti, nemzetközi, IO-s, NGOs)
		A feladat tisztázása	Azonnal	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Mi történt? ➤ Mikor? ➤ Hol? ➤ Ki a fő illetékes az adott kérdésben? ➤ Mi a válsághelyzet kulcskérdése?
		Időszámvetés	Azonnal Válság +3-4 óra	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nagybani ➤ Részletes
		Azonnal alkalmazandó rendszabályok	Válság + 2 óra	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Mit tudunk azonnal cselekedni? ➤ Első intézkedések, utasítások, korlátozások

Egy adott válság esetén az első lépés mindig a diagnózis megállapítása, amely a NHK válságstáb feladata. Az első azonnali feladat a helyzet mindenoldalú elemzése szakértők behívásával, a nemzetközi kapcsolatok aktivizálásával, végre kell hajtani az elsődleges szemrevételezést és az elsődleges alapadatok összegyűjtését a nemzeti, nemzetközi és nem kormányzati szervezetek segítségével. Ezzel párhuzamosan meg kell állapítani a feladatokat, tisztázni, hogy pontosan mi történt, mikor történt, hol történt, ki a fő illetékes az adott kérdésben, és hogy mi a válsághelyzet kulcskérdése.

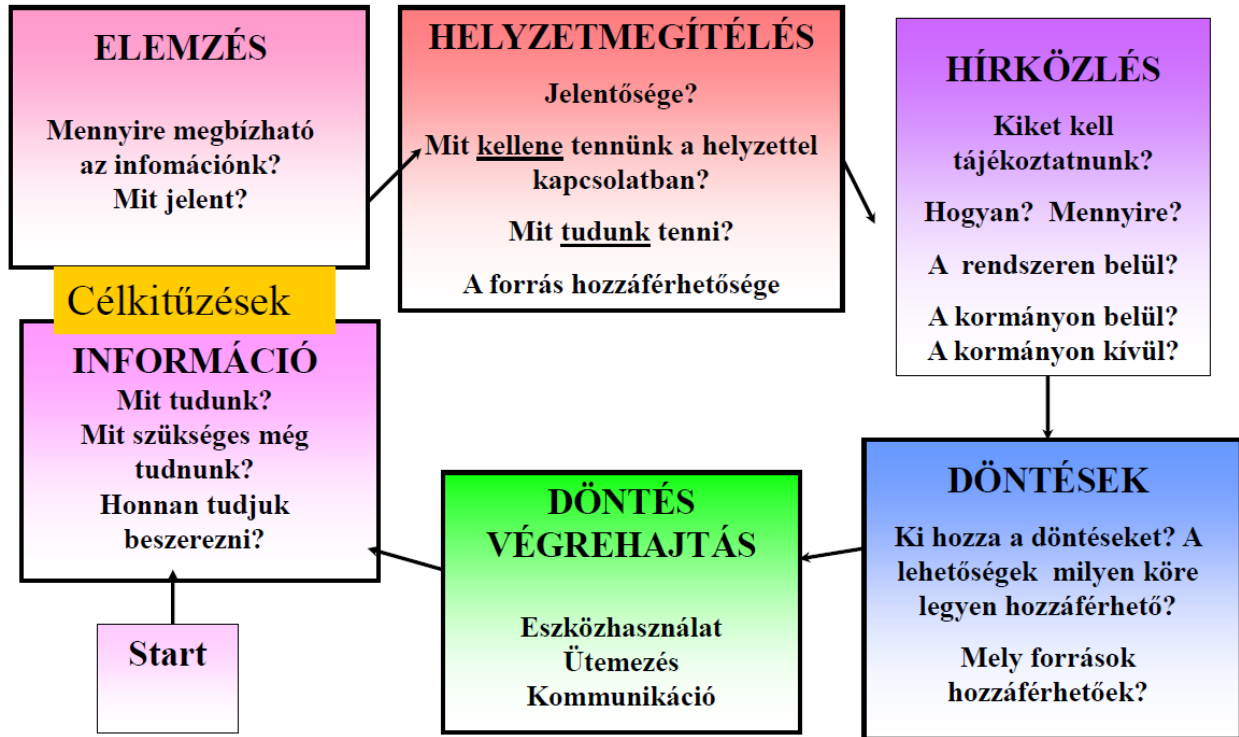
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

Az információ és a döntéshozatal

/Forrás: PECHOUS ED: Döntéstámogató rendszerek In: A G. Marshall Központ „Válságkezelés, konfliktus-megelőzés” szeminárium (Budapest 1999.01.25-29.) p. H-25./

157

A következő 2-4 órában az időszámvetés a legfontosabb, vagyis, hogy mit tudunk azonnal cselekedni, valamint az azonnal alkalmazandó rendszabályok, első intézkedések, utasítások, korlátozások bevezetése.

Irány

Irány	NHK Válságstáb	Stratégiai célok megfogalmazása	Válság + 3-4 óra	<ul style="list-style-type: none"> ➤ A válságkezelés pozitív céljainak meghatározása: ➤ (Mit szeretnénk elérni?) ➤ A válságkezelés negatív céljainak meghatározása: ➤ (Mit nem szeretnénk?) ➤ Az elkerülhetetlen negatív következmények definiálása
	KKB titkára	A válságkezelés fő fókuszának meghatározása	Válság + 3-4 óra	<ul style="list-style-type: none"> ➤ A válságkezelés fő területének meghatározása. (Tér-Erő-Idő-Információ dimenzióban)
		A válságkezelés média stratégia fő irányvonalainak meghatározása	Válság + 4-5 óra	<ul style="list-style-type: none"> ➤ A válságkezelés média stratégiája ➤ Közlemény ➤ Sajtótájékoztatók rendszere ➤ Szóvivő

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

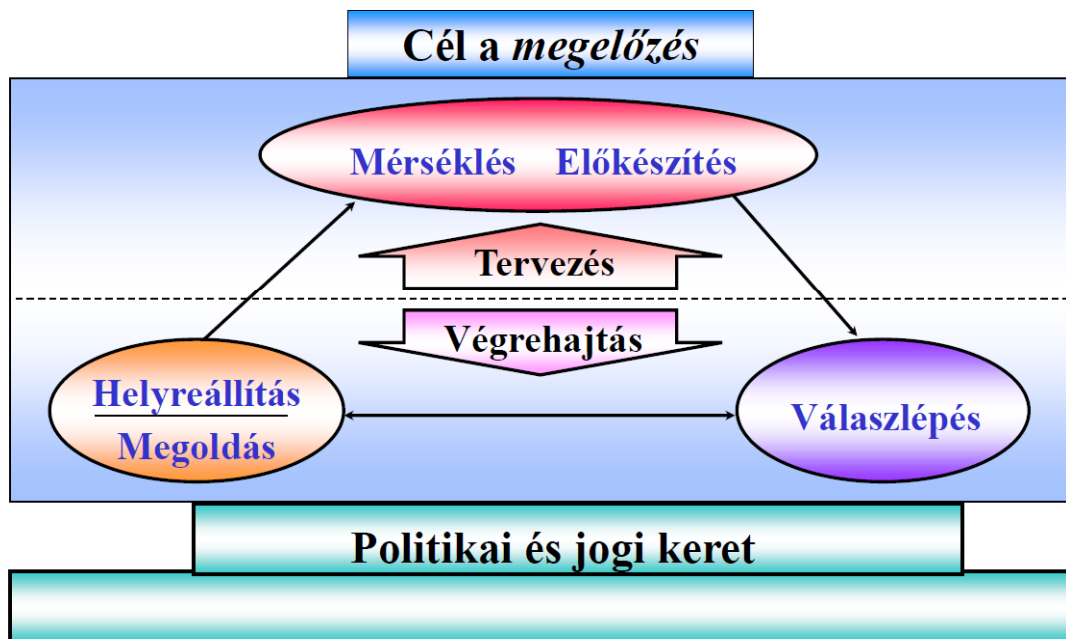
Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

A válságkezelés során a második lépéssorozat, a válságkezelés irányainak kijelölése a NHK válságstáb és a KKB titkár felelőssége a válság kirobbanását követő 3-4, maximum 5 órában.

A válságkezelés folyamata

/Forrás: PECHOUS, ED: Döntéstámogató rendszerek In: A G. Marshall Központ „Válságkezelés, konfliktus-megelőzés” szeminárium (Budapest 1999.01.25-29.) p. H-12./

156

Nekik elsőként együttesen meg kell fogalmazniuk a stratégiai célokat, melybe beletartozik a válságkezelés pozitív céljainak meghatározása, tehát, hogy milyen eredményeket akarunk elérni, negatív céljaink meghatározása, vagyis, hogy mely eseményeket, következményeket nem szeretnénk, ha bekövetkeznének, valamint az elkerülhetetlen következmények definiálása. A stratégiai célokat követően a válságkezelés fő fókuszát, fő területeit kell meghatározniuk a rendelkezésükre álló tér, erő, idő és információk figyelembe vételével. Az irányok meghatározásakor végrehajtandó feladatok közül a végső feladat a médiával való kapcsolatfelvétel: a válságkezelési média stratégia meghatározása, közlemény kiadása, sajtótájékoztató kiadása, és szövívő megbízása a média folyamatos tájékoztatása érdekében.

Alternatívák

Alternatívák		Alternatívák kidolgozása	
	NHK Válságstáb		<ul style="list-style-type: none"> ➤ a legrosszabb ➤ a legjobb ➤ a legvalószínűbb változat kidolgozása ➤ A válság valószínű kifejlődési irányainak felvázolása az előnyök, a hátrányok és indoklással.
			Válság + 12-24 óra

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

Szintén az NHK válságstáb feladata a cselekvési változatok, alternatívák kidolgozása a válság kirobbanását követő 12-24 órában. Ekkor a válságstáb kidolgozza a válság lezajlásának legjobb, legrosszabb és legvalószínűbb változatait, felvázolja a válság valószínű kifejlődési irányait, annak előnyeit és hátrányait, valamint indokolja a feltételezéseket. Ezek után értékeli a kidolgozott alternatívákat a SWOT módszer segítségével.³⁵

Ez a módszer elemzi a különböző alternatívákat, a következő szempontok szerint:

- erősségek,
- gyengeségek,
- veszélyek,
- lehetőségek.

Ez a fajta vizsgálati módszer, a cselekvési változatok megalapozott, sokoldalú elemzését támasztja alá.

Döntés

Döntés	A döntéshozó a válság típusától függően: Miniszteri biztos Miniszterelnök Kormány Honvédelmi Tanács	A felterjesztet/beterjesztett cselekvési változatok közül a megvalósítani kívánt változat kiválasztása és részletes kidolgoztatása.	Válság +13-15 óra/ Válság+1 nap 01,00-03,00 óra	<ul style="list-style-type: none"> ➤ A döntésnél a döntési mátrix (normál, súlyozott) alkalmazása ➤ Előny-hátány, és idő-költség haszon elemzés
--------	---	--	---	---

Negyedik lépésként a válság típusától függően vagy a miniszteri biztos, vagy a miniszterelnök, vagy a kormány, vagy a Honvédelmi Tanács kiválasztja, hogy a felterjesztett cselekvési változatok közül melyiket kell megvalósítani, s részletesen kidolgozni. A kiválasztás során a döntéshozó a döntési mátrix (normál, súlyozott) alkalmazásával dönt, figyelembe véve az adott változatok előnyeit, hátrányait, mennyi időbe telik, mekkora költségekkel jár, így előfordulhat, hogy végül a kidolgozott változatok összehasonlításával jön létre egy negyedik, végleges változat. A döntést a válság keletkezésétől számított 13-27 órán belül meg kell hozni.

³⁵ Strengths-Erősségek
Weaknesses- Gyengeségek
Opportunities- Lehetőségek
Threats - Veszélyek

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

Alkalmazás

Alkalmazás	NHK Válságstáb	<ul style="list-style-type: none"> ➤ A döntés után a be- jelentet kiválasztott cse- lekvési változat részle- tes kidolgozása. ➤ Koordinálás. A terv együtműködési kérdé- seinek tisztázása. 	Válság +16 órától/ Válság+1 nap 05,00 órától	<ul style="list-style-type: none"> ➤ A kiválasztott változathoz további naprakész információk gyűjtése ➤ A terv részletes kidolgozása. <ul style="list-style-type: none"> ➤ KI? ➤ MIT? ➤ MIKOR? ➤ HOGYAN? ➤ KIVEL EGYÜTT? ➤ KI VEZETI? ➤ MINDENOLDALÚ BIZTOSÍ- TÁS? ➤ A résztvevők tér-erő-idő- információ igényeinek és tevé- kenységének koordinálása.
------------	-------------------	---	---	---

Amint a döntést megszületett, az NHK válságstáb részletesen kidolgozza a kiválasztott cselekvési változatot, tisztázza a terv együtműködési kérdéseit, meghatározza, hogy a végrehajtás során kinek mi a feladata, azt mikor, hogyan és kikkel együtműködve kell végrehajtania, ki vezeti a műveleteket, illetve a mindenoldalú biztosítást, valamint koordinálja a résztvevők tér-erő-idő-információ igényeit és tevékenységét.

Lezárás

Lezárás	A válság típusától függően: Miniszteri biztos Miniszterelnök Kormány Honvédelmi Tanács vagy az általuk megbízott személy	<p>A végrehajtás ellenőrzése,</p> <p>Visszacsatolás a válság ta- pasztalatairól</p>	A cselekvési változat végrehaj- tása folyamán (fajtái: egyedi, cél, szakellenőrzés; módszere: előre bejelentett, várat- lan)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ A válságstáb el- lenőrzése ➤ Helyszíni ellen- őrzés ➤ A végrehajtó ál- lomány ellenőr- zése ➤ A válságkeze- lésben résztve- vőktől a tapasztal- atok bekérése. (Hogyan érezték a válságkezelés alatt az informá- ciót, vezetést, a döntést, koordi- nációt.
---------	---	--	---	--

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

A válságkezelési folyamat lezárása a válság típusától függően a miniszteri biztos, a miniszterelnök, a kormány, a Honvédelmi Tanács, vagy az általuk megbízott személy feladata. Ő vagy ők végzik a válságstáb és a végrehajtó állomány ellenőrzését (előre bejelentve vagy váratlanul a helyszínen) a cselekvési változat végrehajtása folyamán. Bekérik a válságkezelésben résztvevők tapasztalatait, milyen benyomásaik voltak a feladat teljesítése közben az információk becsatornázása, a vezetés-irányítás, a döntéshozatal és a koordináció kapcsán.

ÖSSZEGZÉS

A válságok elemzése kapcsán megállapítható, hogy különböző időszakaihoz hozzárendelhető a megfelelő diplomáciai, gazdasági, esetlegesen katonai lépések. Természetesen mindig a kialakult helyzet függvényében az arányosság, fokozatosság elveit figyelembe véve kell kezdeményezni. A katonai erő alkalmazását mindig a diplomáciai lépésekkel összhangban kell tervezni olyan ütemezéssel – szünetek beiktatása –, amely a kialakult helyzet feszültségi szintjét nem fokozza.

Mind a válságkezelési feladatok, mind az együttműködés megfelelő mértékben kidolgozott és rendszeresen aktualizált tervekkel igényel. Ezeknek a tervezeteknek tartalmazniuk kell azokat a cselekvési változatokat is, amelyek alkalmazására csak végső és kiélezett helyzetben kerülhet sor.

A VÁLSÁGOK KEZELÉSE SORÁN KÖVETENDŐ ALAPELVEK

A VÁLSÁGMEGOLDÁS FELTÉTELEI

- ◆ **VILÁGOS CÉLOK
LEGYENEK**
- ◆ **SIKER VALÓSZÍNŰSÉGE
NAGY LEGYEN**
- ◆ **ÁLLAMPOLGÁRI
TÁMOGATÁS**
- ◆ **KATONAI BEVETÉS
UTÁN GYORS
BÉKETEREMTÉSI
FELTÉTEL**

/ Warren Christopher 1993 /

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. RESPERGER István

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1-2. szám

A HADERŐ BEAVATKOZÁSI FELTÉTELEI

- ◆ **ÖSSZHANG A NEMZETI ÉRDEKKEL**
- ◆ **AKARAT A GYŐZELEMHEZ**
- ◆ **VILÁGOS KATONAI, POLITIKAI CÉLOK**
- ◆ **UTOLSÓ MEGOLDÁSKÉNT**

/Weinberger 1984/

FELHASZNÁLT IRODALOM

ÁGH ATTILA: Konfliktusok, háborúk Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1989. 304 p. ISBN: 963-326-592-4

Általános Válságkezelési Kézikönyv (NATO/NACC/PfP) BM Polgári Védelmi Országos Parancsnokság Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport Budapest, 1997. 79 p. ISBN: sz.n.

BÉKÉS REZSŐ: Kissinger és Brzezinski Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980. 165 p. ISBN: 963-326-065-5

BEREK LAJOS- HEGEDŰS LÁSZLÓ- KÓNYA ISTVÁN: A honvédelmi hadászati művelet Budapest, 1992. 147 p. ISBN: sz. n.

BERNHARDT, GEORG: Schritt für Schritt (Lépésről lépésre) In: Europäische Sicherheit, 1996/6. pp.10-14. ISSN: 0940-4171

BIBÓ ISTVÁN: A kelet-európai kisállamok nyomorúsága In: BIBÓ ISTVÁN: Válogatott tanulmányok II. Magvető Kiadó, Budapest, 1977. 350. p. ISBN: sz.n.

BOGNÁR KÁROLY: A hidegháború ára, a fegyverkezés terhei a világban In: Hadtudomány 2000/1. pp.18-22. ISSN:

BOGNÁR KÁROLY: A hidegháború megszűnésének főbb okai és körülményei In: Hadtudomány 2000/4. pp.21-26. ISSN:

BOUTROS, BOUTROS - GHALI: An Agenda for Peace (Békeprogram) Magyar ENSZ Társaság Budapest 1992. 50 p.

ISBN: 963-04-2532-7

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

- BRETTNER ZSOLT- DEÁK ÁGNES: A nacionalizmus Esmék a politikában Tanulmány Kiadó, Pécs, 1995. 215 p. ISBN: 963-852845-1
- BRZEZINSKI, ZBIEGNIW: A megosztottság alternatívája: Európa szerepének szélesebb koncepciójáért Kossuth Könyvkiadó, Budapest, é.n. 205p. ISBN:sz.n.
- BRZEZINSKI, ZBIEGNIW: The Consequences of the End of the Cold War for International Security In: Békés Rezső: Kissinger és Brezinski idézett mű
- CALIC, MARIE-JAMINE: Das Ende Jugoslawiens (Jugoszlávia vége) In: Informationen zur politischen Bildung. 1996/1. pp. 1-15. ISBN: sz. n.
- CIOFLINA, DIMITRU: A román gyorsreagálású hadtest létrehozása (234/1997 számon a HVK Tudományos könyvtárban) ISBN: sz.n.
- CLARK, WESLEY K.: Amikor erőre van szükség: A NATO katonai válasza a koszovói válságra In: NATO Tükör 1999/2. nyár pp.12-15. ISSN: 9017-3414
- COHEN, RICHARD: A NATO tervezési rendszere a békeműveletekben Előadás a George C. Marshall Központban 2000. 06. 14-én Garmisch-Partenkirchenben
- DEÁK PÉTER: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok, válságok, háborúk In: Védelmi Tanulmányok 1997/3. pp. 3-26. ISSN: 1216-4704 ISBN: 963-8177
- Der Golf-Krieg In: Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift 1991/3. pp. 157-158. ISSN: 0002-5925
- Der Golfkrieg In: Österreichische Militärische Zeitschrift 1991/2. pp. 148-157. ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)
- DONELLY, CHRIS: A katonák felkészítése a XXI. századra. In: NATO tükör 2000. nyár/ősz pp. 17-22. ISSN: 9017-3414
- DUNAY PÁL - GAZDAG FERENC: A Nyugat Európai Unió - A megalakulástól a megvalósulásig SVKI, Budapest, 1994. 188 p. ISBN: 963-8117-192
- ERDŐS ANDRÉ: Az ENSZ a 21. század küszöbén In: Külpolitika 1996/ nyár pp.3-10. ISSN: 0133-0616
- FISCHER FERENC: A megosztott világ (A Kelet-Nyugat, Észak-Dél nemzetközi kapcsolatok fő vonásai (1945-1989) IKVA Budapest, 1992. 400 p. ISBN: 963-7757-74-0
- FM-100-23 Peace Operations HQ Department of the Army, Washington D.C., 1994.12.30. 124 p. ISBN: sz.n.
- FM-100-5 Tábori Hadműveletek Kézikönyv MH Vezérkara, Budapest, 1997. 145 p. ISBN: sz.n.
- GADDIS, JOHN LEWIS: Most már tudjuk A hidegháború történetének újraértékelése (Európa Könyvkiadó, Budapest, 2001) 835. p. ISBN: 963-0769360
- HEINKEL, WADE: A válságtípusok A George Marshall Center kiadványa, Budapest, 1999. p.30 ISBN: sz.n.
- Joint Doctrine for Military Operations Other Than War Joint Pub. 3.07. Washington D.C. 2000. 89 p. ISBN: sz.n.
- Joint Vision 2010 (Joint Chiefs of Staff) Pentagon, Washington D.C. 20318-5126 45p. ISBN:sz.n.
- Joint Vision 2020 (Joint Chiefs of Staff) Pentagon, Washington D.C. 20318-5216 45p. ISBN:sz.n.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2012.

5. évfolyam 1-2. szám

DR. RESPERGER István

- JUHÁSZ JÓZSEF: A délszláv háborúk Napvilág Kiadó, Budapest, 1997, 157p. ISBN: 963-9082-11-2
- KAHN, HERMAN: On Escalation In: HAJMA LAJOS: Nyugati szakírók a háborúról Zrínyi Katonai Könyvkiadó, Budapest, 1968. 305 p. ISBN. sz. n.
- KALEI, HOLSTI: Peace and War armed conflicts an international ordner (1648–1989) Cambridge University Press, 1991. 379 p. ISBN: 0-521-39048-6
- KAPRONCZAY PÉTER: A koszovói konfliktus történelmi, politikai és kulturális háttere In: A Balkán háborúk és a nagyhatalmak (szerk.: FÖLDES GYÖRGY)
- KENDE ISTVÁN: Napjaink százhusz háborúja (1945-1976) Akadémiai Kiadó Budapest, 1979. 155 p. ISBN: 963-05-1889-9
- KENNEDY, PAUL: A XXI. század küszöbén Napvilág Kiadó, Budapest, 1997. 403 p. ISBN: 963-9082-09-0
- KISS J. LÁSZLÓ: A nemzetközi rendszer modernizációja In: Külpolitika 1997/nyár, pp. 5-19. ISSN: 0133-0616
- KISSINGER, HENRY: Az amerikai külpolitika (Magvető, Könyvkiadó, Budapest é.n.); 146 p. ISBN: sz.n.
- KISSINGER, HENRY: Diplomácia Panem-Mcgraw-Hill-Grafo, Budapest, 1996. 954 p. ISBN: 963-545-112-1
- KOVÁCS JENŐ: Hadászat és geopolitika Tanulmány, Budapest, 1994. 150p. ISBN: sz.n.
- KŐSZEGVÁRI TIBOR: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek az 1990-es években Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások Budapest, 1993-1996 188 p. ISBN: sz.n.
- KŐSZEGVÁRI TIBOR: A válságkezelés aktuális problémái. In: Akadémiai Közlemények, 1994/ pp.24-32. ISSN: sz.n.
- KŐSZEGVÁRI TIBOR: Biztonság és információ (hír)szerezés In: Hadtudomány, 1993/3. pp. 15-18. ISSN:1215-4121
- LUND MICHAEL S.: Preventing Violent Conflicts. (Strategy for Preventive Diplomacy) United Stated Institute of Peace Press, Washington D. C. 1996. 214 p. ISBN: 1-878379-52-6
- MAENHOUDT, JOHAN: Crisis Management and Operations Directorate Előadás A NATO SHCOOL-ban 2000. 09. 25-én Oberammergauban.
- MATUS JÁNOS: Válságkezelés és konfliktusok megelőzése. In: Új Honvédségi Szemle 1995/10. pp. 46-57. ISSN: 1216-7436
- MÜLLER, HARALD: Konflikt – eine Betrachtung (Konfliktus vizsgálata) In: Truppendienst, 1993/1 pp.25-29. ISSN: sz.n.
- NETANJAHU, BENJAMIN: Harc a terrorizmus ellen Alexandra Kiadó, Budapest, 1995. 184 p. ISBN: 963-367-190-6
- OPITZ, PETER J.: Weltprobleme (A világ problémái) Isar Druch und Verlag, München, 1980. ISBN: sz. n.
- ROSTOVÁNYI ZSOLT: Az iszlám és a háború In: Társadalom és Honvédelem 1997/2. pp. 97-102. ISSN: 1417-7239
- SHEENAN, JOHN J.: A XXI. század biztonságpolitikája In: Új Honvédségi Szemle 1997/5. pp. 1-18. ISSN: 1216-1438
- SINN, NORBERT: Der Golfkrieg II- Militärische Erfahrungen In: Österreichische Miltärische Zeitschrift 1991/6. pp. 518-525. ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)
- SMITH, JOSEPH: A hidegháború IKVA Budapest, 1992. 150 p. ISBN: 963-7757-07-01
- SKARPJE, OLAF alezredes: A hadműveleti tervezés sajátosságai békeműveleteknél a „NORDPOLISH” többnemzetiségű dandár Boszniában állomásozó törzsfőnökének előadása a G. C. Marshall Központban 2000. 07. 20-án Garmisch-Partenkirchenben

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. RESPERGER István

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1-2. szám

- STATHIAS, A: Az elektronikai hadviselés In: NATO'S Sixteen Nations, 1991/1. p. 10-21., 51-53. ISSN: 0255-3813
- SZABÓ A. FERENC: A biztonság komplexitása In: Hallgatói Közlemények, 1994/6. pp. 20-33. ISSN:
- SZABÓ A. FERENC: A migráció biztonságpolitikai jelentősége az EU-bővítés tükrében In: Hadtudomány 2000/4. pp.27-37.
ISSN: 1215-4121
- SZEGEDI LAJOS: Békefenntartás Előadás a Manfred Wörner Alapítvány Társaságban 1997. 03. 12.
- SZŐNYI ISTVÁN: A preventív diplomácia lehetőségei Előadás a Közgazdaságtudományi Egyetemen 1997.10. 26.-án
- SZTERNÁK GYÖRGY: A válságkezelés, a fegyveres erők megváltozott feladatai Jegyzet, Budapest 1994. 45 p. ISBN: sz.n.
- TAFT, JULIA: Refugees from Kosovo (Koszovói menekültek) In: Refugees 2000/2. pp.16-18. ISSN: 0252-791X
- TÖMÖSVÁRY ZS.-NAGY L.: Oroszország a Harmadik Évezred küszöbén. Az Oroszországi Föderáció Nemzeti Biztonsági Konceptiója. Budapest 2000. 210 p. ISBN: 963-4012-345-6
- UCHTMANN, JÜRGEN:Einsatz im schwierigen Gelände und bebauten Gebiet In: Europäische Sicherheit 2000/11. pp.27-32.
ISSN: 0940-4171
- UNITED NATION PEACEKEEPING OPERATIONS In: <http://www.un.org>. (2000.08.01.) 6 p.
- VALKI LÁSZLÓ: Az EBESZ helye az „európai biztonsági architektúrában” In: DUNAY PÁL - GAZDAG FERENC: A helsinki folyamat: Az első húsz év SVKI, Zrínyi Kiadó Budapest, 1995. 165 p. ISBN: 963-8117-24-9
- ZEHRER, HARTMUT: Der Golfkonflikt Verlag E. S. Mittler & Sohn, Harford und Bonn, 1992. 568 p. ISBN: 3-8132-0400-6
- Generic Crisis Management Handbook (EAPC(COEC)D (99) 1. NATO/EAPC Sans Classification 85 p. ISBN: sz.n.
- LUND, MICHAEL S.: Preventing Violent Conflicts (Strategy for Preventive Diplomacy United States Institute of Peace Press Washington DC, 1996. 214 p. ISBN: 1 878379-52-6
- ZAMETICA, JOHN: The Yugoslav Conflict (Adolphi Paper 270) Halstan & Co Ltd.1992. 87 p. ISBN 1 85 753 6527